

Beca de Recerca del Patrimoni Etnològic de Catalunya (2002)

La construcció de la cultura d'ofici durant la industrialització. Barcelona, 1814-1860

Juanjo Romero Marín

Una ullada per tot el que s'ha escrit sobre l'artesanat durant els difícils anys de la industrialització ens mostraria un retrat quasi invariablement negatiu dels efectes d'aquest procés sobre les vides d'aquests homes i dones. En efecte, tots els estudis fets arreu dibuixen un quadre de degradació del món dels oficis i de les condicions de vida i treball dels artesans. A Catalunya, on aquest fenomen industrial va despertar amb una força irreprimible a inicis del segle XIX, la perspectiva sobre les conseqüències de la modernització sobre la menestralia no han despertat un interès gaire seriós per part de l'acadèmia. En general, s'han acceptat els models europeus i s'han adaptat a la realitat de la Catalunya industrial emergent. De fet, no hi ha hagut cap estudi sobre l'artesanat català durant la industrialització del segle XIX.

En aquest context historiogràfic la present recerca es proposava en primer terme clarificar de què estaven parlant quan ens referim a l'artesanat i en segon lloc quines van ser les conseqüències i, sobretot, les respostes d'aquest sector social als suposats desafiaments de

la modernització (social, política i industrial). Per aquesta raó, la recerca va centrar-se en els menestrals barcelonins durant el període 1814-1860, és a dir, els que van viure en l'entorn i el moment més afectat per aquests canvis revolucionaris. Com a primera aproximació i conclusió podria dir-se que malgrat tot aquests menestrals no van patir una desestructuració o desmembrament tan profund com s'ha mantingut fins ara i bona part d'aquest èxit va ser degut a les polítiques (en el sentit ample del terme) desenvolupades pels mateixos artesans per tal d'adaptar-se a la nova realitat urbana. Així mateix, caldria afegir que a diferència d'altres grups socials, ja siguin burgesos o proletaris, els menestrals van deixar molt pocs registres escrits de la seva vida real o somniada. No hi havia premsa menestral, no van organitzar vagues o altres tipus de manifestacions recollides per la premsa liberal o pels informes de l'autoritat. Per aquesta raó, les fonts principals d'aquesta investigació han estat les minvades fonts gremials —que s'esgoten al 1836, tot just quan la industrialització de la ciutat comença a definir-se i

quan la societat liberal estableix les seves arrels— i, sobretot, les fonts contributives i notariales. Cal dir que, encara que interessants, aquestes fonts mancaven de serialitat, era impossible fer el seguiment de cadascun dels menestrals des que entraven a servir com a aprenents a les cases dels mestres fins que ells mateixos es convertien en mestres. Per aquesta raó ha estat necessari crear un ample registre individual d'artesans (a la fase final del projecte eren uns 17.000) per tal de traçar un perfil, encara que aproximat, de les trajectòries vitals dels menestrals barcelonins durant aquells difícils anys. Només amb el creuament de les petites dades d'aquestes fonts s'ha pogut reconstruir una part de la realitat del món dels oficis urbans i sobretot de la cultura dels oficis menestrals.

Una de les primeres conclusions d'aquesta recerca, particularment referida a la pròpia idea de menestralia, ha estat constatar la incomoditat amb la qual la historiografia del nostre país s'apropa a l'artesanat (aquest problema no és extensible a altres historiografies, sinó que és molt específic de la catalana). En efecte, encara que no hi ha cap treball dedicat exclusivament a l'artesanat català o barceloní —a part dels centrats a les darrereries del segle XVIII— la seva presència impregna totes les recerques sobre la societat urbana del vuit-cents. En tots aquests treballs els menestrals apareixen o bé com a pioners de l'incipient moviment obrer o, pel contrari, com a resta del passat de la societat d'antic règim preocupats per la supervivència dels seus vells privilegis. En qualsevol cas, totes

les obres que tracten el tema assumeixen sense dubtes la profunda influència de la «cultura de l'ofici» pròpia dels menestrals sobre el futur moviment obrer i poc més. Així, la llarga i enorme ombra de l'artesanat ha quedat reduïda a una vaga idea de transmissió d'una tradició laboral, l'esmentada «cultura d'ofici», un concepte poc aclarit i poc aclaridor.

Per aquesta raó, l'objectiu d'aquesta recerca tractà precisament d'aquesta «cultura de l'ofici» i es va fer partint no de les declaracions sobre el tema, que no existien, sinó de la reconstrucció de les trajectòries i opcions vitals detectades amb el creuament de dades individuals dels menestrals de la ciutat. Així pot afirmar-se que l'ofici, tal i com la historiografia el descriu, no va existir abans de la industrialització o, dit d'una altra manera, la construcció de la «cultura d'ofici» va ser una de les conseqüències de l'onada modernitzadora del segle XIX. Davant de les amenaces de la societat moderna una de les primeres respostes dels menestrals va ser construir una cultura del treball pròpia que els distingia tant dels obrers —l'altre gran sector treballador— com de la burgesia. Aquesta «cultura d'ofici» es basava en diferents trets que marcaven les distàncies amb altres grups socials. Així l'ofici es va construir amb elements materials com la qualificació, la carrera professional, els diferents graus d'alfabetització o les condicions materials de treball i també amb elements «immaterials» com la transmissió tancada de l'ofici, la redefinició de les relacions de gènere entre els menestrals (és a dir, la rede-

finició de les relacions entre ofici i família) i l'adopció de noves formes associatives no sempre vinculades directament al món laboral.

Resumint, és cert que el món menestral barceloní va veure's alterat pel procés de modernització política i econòmica que va alterar tota la ciutat per sempre. Ara bé, els artesans, com a grup laboral i social, van respondre i aquesta resposta va ser múltiple encara que pot ser sintetitzada en una sola idea: la construcció de la idea d'ofici. Ara bé, aquest concepte era prismàtic, amb moltes cares diferents. L'aparició de l'altre món del treball manufacturer, l'obrer, i la prohibició de les corporacions, va portar els artesans a refer la seva cultura material i immaterial. D'una part es donà la redefinició del concepte de qualificació laboral sobrepasant l'estret marc tècnic d'aquesta qualificació i sobretot, relativitzant el seu pes en la definició de l'ofici com a tal. L'ofici era quelcom més que perícia tècnica, era un concepte global, tangible i intangible que articulava la nova cultura artesana. La gran diferència entre la cultura de l'ofici i la naixent cultura obrera era l'aspiració a la independència productiva, al taller soñat que no era altra cosa que la materialització final de l'ofici. Tota l'acció individual i col·lectiva dels artesans va orientar-se cap aquest objectiu d'autonomia. Els grups professionals van tancar-se sobre si mateixos mitjançant l'enfortiment dels vincles personals i familiars. Com a conseqüència es va produir una gran fractura al si del món artesà: d'una banda els membres dels grups de l'ofici, la major part dels quals procedien de

les famílies menestrals tradicionals d'abans de la prohibició dels gremis al 1836, i de l'altra els artesans que van quedar fora d'aquestes xarxes de relacions personals (particularment els nousvinguts). Les segones víctimes de la nova redefinició de l'ofici van ser les dones pertanyents als grups familiars. Malgrat que les dones formaven part fonamental de les noves relacions establertes entre artesans, la seva presència era amagada pel nou llenguatge professional que reivindicava la qualificació tècnica i social com a tret propi de la menestralia. En definitiva, l'ofici va constituir-se com a element articulador del món artesà durant la industrialització encara que no es tractava de l'ofici tal i com l'entenen la resta de grups socials de l'època o la historiografia vigent: pels menestrals l'ofici era un conjunt d'elements materials i no materials on es conjugaven no només aspectes tècnics i socials sinó també familiars, urbans, aspiracions col·lectives i unes pautes culturals que només s'entenen dins d'aquest context de canvi social que va ser la modernització.

Publicacions IPEC - Ressenya

Jordi Solà

La muntanya oblidada. Economia tradicional, desenvolupament rural i patrimoni etnològic al Montsec.

Barcelona: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, 2003, 235 p. (Temes d'Etnologia de Catalunya; 7)

Rafel Folch

Què és el paisatge? És fàcil que ens puguem formular aquesta pregunta quan des d'una posició panoràmica arribem a abastar amb la mirada un paisatge determinat, i ens interroguem llavors pel sentit d'allò que estem veient. No ens estem referint, o no només, a un paisatge natural, donat que pocs paisatges trobaríem en l'actualitat que no hagin sofert, amb més o menys mesura, algun tipus de transformació deguda a l'acció humana. El paisatge és, doncs, primerament, paisatge humanitzat, és a dir, el resultat canviant d'un procés on es combinen uns elements naturals concrets amb la presència i un determinat model d'acció sobre ells per part d'un grup de població. És així que el paisatge es presenta llavors com la concreció física en un territori de la cultura. El paisatge és la cultura abocada i assentada en l'espai físic. Ens mostra quelcom que assentat en aquest no és o és molt més que el propi paisatge: el marc i el producte de les relacions humanes. Això és perfectament perceptible quan hom contempla allò que s'anomena un paisatge rural. Si som capaços d'anar més enllà de la pura experiència estèti-

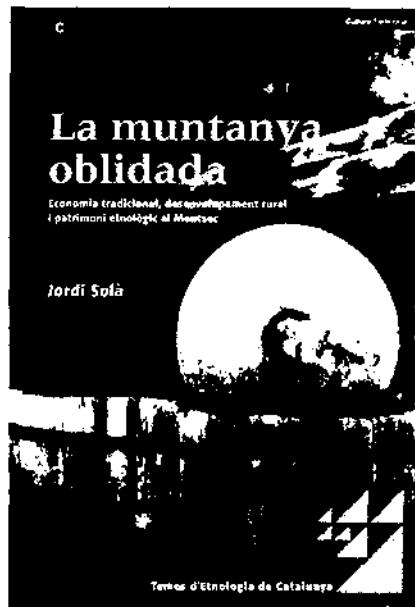
ca o d'una certa evocació bucòlica se'ns obrirà llavors un panorama on no serà difícil identificar les traces d'un model cultural que pren forma, actua i s'interrelaciona amb els elements naturals del medi.

Així, doncs, els relleus i les formes del paisatge responen a la percepció, a l'ús i al coneixement que una població determinada té de la natura com a espai circumdant que possibilita una acció. Descobrir com es construeix socialment aquesta percepció i aquest coneixement, veure quina relació s'estableix entre aquest i els recursos que ofereix el medi i com d'aquesta relació se'n deriven unes formes determinades d'organització i de desenvolupament social i cultural, fou l'objectiu central d'una recerca realitzada durant els anys 1995 i 1999 en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya per part d'un equip d'investigadors integrats dins de l'entitat Montsec Actiu.

La muntanya oblidada és un excel·lent llibre d'etnologia resultat d'aquella recerca, escrit amb claredat i precisió per Jordi Solà, actual director de Montsec Actiu i gran coneixedor dels aspectes naturals,

ecològics, socials i culturals del Montsec. La monografia, però, ubica el seu marc geogràfic en els municipis i els diversos nuclis de població de les valls de Sant Esteve i Barcedana, que es troben entre la serra del Montsec i l'ampla conca de Tremp, a la comarca del Pallars Jussà. Aquesta delimitació correspon al criteri que, tot i que aquestes valls configuren certa unitat cultural amb la resta del Pallars, pel seu aïllament i per les seves característiques fan que dins del Montsec i del Prepirineu en general sigui una zona amb certes peculiaritats geogràfiques i socials.

Jordi Solà parteix d'aquestes idees preliminars que hem descrit al voltant de la noció de paisatge, i des d'una perspectiva de conservació i revaloració d'aquest i dels seus valors ecològics, per tal de trobar les claus que permetin entendre com es construeix socialment el coneixement dels actuals pobladors d'aquestes valls al voltant de l'ús del medi natural, i així analitzar la gestió que des de tal coneixement es fa en l'actualitat dels propis recursos naturals i ambientals. Amb aquest objectiu marc i a partir de les fons orals, la informació i documentació dels arxius municipals a l'abast i la consulta de diverses publicacions locals i escrits de la literatura etnogràfica centrada en el Montsec, l'autor va engegar un important treball de recollida i anàlisi de totes aquelles formes mitjançant les quals l'home es relaciona amb la natura, que són alhora trets definidors de les peculiaritats socials i culturals de la zona: el món del treball en els seus aspectes tècnics i materials, les relacions socials al voltant d'aquest

món i les institucions que regulen l'accés als recursos i la comercialització i consum dels productes, i finalment tot el ventall de construccions ideològiques que regulen i interpreten el medi i el seu entorn social.

El resultat no pot ser millor: una descripció detallada i concisa de tots els elements passats i presents que han intervingut en els models d'exploració del medi i les formes d'organització social que intervenen en aquests processos. I considerar com aquests elements i processos han pres forma en el paisatge rural. Queden així perfectament descrits tots els aspectes que configuren l'economia tradicional dels habitants d'aquesta part del Montsec, que van des dels àmbits de la ramaderia i l'agricultura, l'aprofitament del conjunt de recursos naturals (bosc, aigua, caça i recol·lecció) fins al treball industrial i manufacturer (producció de carbó vegetal, indústries tèxtils i de construcció, l'aprofitament hidroelèctric i l'activitat turística). Lluny del que es podria interpretar, l'autor no cau en el parany d'inventariar els processos econòmics i els elements de la cultura material i simbòlica del Montsec des del punt de vista d'idealitzar un món passat confrontat amb el present i que es troba en un procés irreparable de desaparició. L'orientació de l'anàlisi històrica per tal de comprendre l'evolució i la dinàmica dels canvis en l'economia rural tradicional i la premissa teòrica de considerar la cultura com un element canviant fruit de diferents processos d'adaptació al medi són el marc d'interpretació a partir del qual Jordi Solà aporta llum a la comprensió de la realitat

actual. Aquesta no és una altra que una societat que, en bona part a causa dels canvis en l'agricultura i la crisi de l'economia tradicional dels anys cinquanta i seixanta del segle passat, ha quedat lliurada a un envelliment i una disminució constant de la població, a una economia agrícola i ramadera obsoleta, poc integrada en les demandes del mercat actual i dependent de les subvencions agrícoles, a una desestructuració social deguda a la pèrdua de sentit de les institucions de la comunitat i la casa, i fins i tot a la pèrdua de la identitat col·lectiva i els referents del passat. És interessant i il·lustratiu assenyalar en aquest sentit com els mateixos agents locals perceben el propi medi rural i el paisatge del Montsec com un element que dificulta i constreny més en l'actualitat el desenvolupament econòmic i social que no pas en dècades passades.

Però és en aquest punt on rau l'originalitat de l'obra. L'autor no s'atura a presentar i descriure una realitat concreta i els factors que s'han conjugat per provocar aquests canvis, sinó que planteja una proposta d'intervenció per fer de tot el bagatge cultural passat i present una eina de desenvolupament social i econòmic. Es tractaria de recuperar la percepció d'una gestió positiva i respectuosa amb el

medi natural. Tal proposta posa l'èmfasi a considerar el paisatge del Montsec com la part essencial del seu patrimoni natural i etnològic que li dóna forma i sentit, i projectar cap al futur allò que la gent del Montsec és i ha estat, i sobretot allò que es vol proposar ser. El patrimoni etnològic ha de ser molt més que una reinvençió de la tradició com a font d'atracció turística de cap de setmana. Pot esdevenir un factor real de dinamització social i cultural. I això es pot aconseguir, tal i com assenyala Jordi Solà, si es reivindica el patrimoni etnològic com a referent històric que aporta una identitat i una singularitat única a la societat, i especialment si d'aquest conjunt de models de relació home-medi se'n deriva la seva funció didàctica i educativa: aprendre què pensen i com viuen els altres. I aprendre també de les diferents formes de gestió d'un territori.

En definitiva, el patrimoni etnològic i la seva revaloració pot ajudar a treure de l'oblit el Montsec, com també moltes altres zones rurals que es troben avui amb realitats similars. De moment, Jordi Solà ha aconseguit treure el Montsec de l'oblit al qual havia estat relegat per bona part de la producció etnogràfica i antropològica catalana, la passada i la més recent. Ara cal també que els turistes no s'oblidin del Prepirineu al seu pas veloç per aquestes terres vers el consum d'oci i natura a l'Alt Pirineu. I fins i tot cal que els propis actors i habitants del Montsec surtin del seu propi oblit. *La muntanya oblidada* és sense cap mena de dubte un bon remei contra les males jugades de la memòria.

Publicacions IPEC - Ressenya

**Manuel Delgado (Coordinador);
Grup de Recerca Etnografia dels Espais Públics de
l'Institut Català d'Antropologia¹**

Carrer, festa i revolta. Els usos simbòlics de l'espai públic a Barcelona (1951–2000).

Barcelona: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, 2003, 354 p. (Temes d'Etnologia de Catalunya, 8)

Silvia Ferreres

Ens trobem davant d'un estudi exhaustiu sobre la utilització dels carrers per part dels ciutadans, en activitats tradicionals i extraordinàries com són les festes, però també amb activitats de tipus polític o religiós. El període històric estudiat és del 1951 al 2000, cinquanta anys que a la ciutat de Barcelona hi ha hagut canvis polítics, urbanístics i socials importants, que es reflecteixen en els usos socials que ha tingut el carrer. Hi ha cinc grans eixos que ajuden a presentar els diferents articles de què consta aquest llibre.

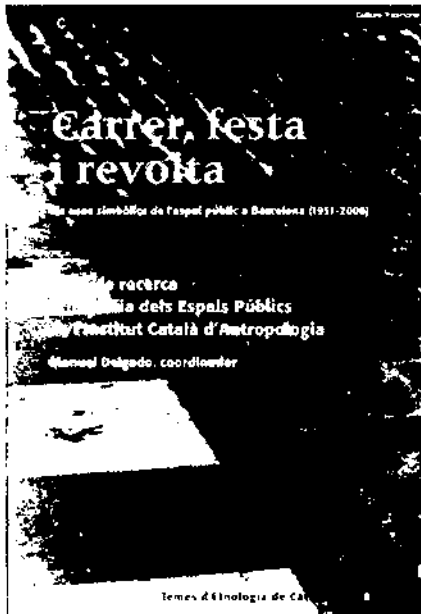
El primer capítol és *Fusions i efusions urbanes*, on es defineixen els objectes d'estudi. Així els autors ens presenten el corpus teòric que han emprat, i que es reflecteix en l'extensa bibliografia del final del llibre. Els autors ens fan adonar que les dinàmiques urbanes s'anomenen amb una nomenclatura hidrogràfica: hi trobem *avingudes*, *rius* o *riuades* de carrers, *desembocadures*, *rambles*... Similituds inspirades en la ciència hidrogràfica i que serveixen per qüestionar els usos del carrer. També hi trobem defini-

cions dels diferents espais públics, depenent del seu ús. Així, i seguint l'estudi de Goofman de l'any 1974, sabem que als espais públics hi ha *fites*, o punts de referència; nodes, o encreuaments, punts estratègics, llocs on es concentren activitats; també hi apareixen vies, que fan connexions entre indrets i límits, que són les referències laterals i de confí. El resultat és un *mapa cognitiu*, és a dir, cartografies que cada individu elabora a partir de la representació mental que es fa dels indrets on vivim i/o que utilitzem habitualment. Dels treballs empírics que manifesten aquestes situacions, els autors destaquen el de Carles Feixa sobre els usos socio-simbòlics que es feien del carrer Major de Lleida.

El capítol *Festa i espai públic*, el més extens, delimita la noció de cultura popular com a pública, contraposada a la cultura oficial dominant. Amb tot, l'estudi desvetlla que el domini del poder és molt poc, gràcies al fet que el públic fa seu l'espai, el transforma amb el ritual festiu, aprofitant l'excepcionalitat de la festa per sacra-

litzar la comunitat. Val a dir que en aquest capítol hi ha una referència errònia a una població. Els autors referencien diverses actuacions de balls de diables a comarques tarra-gonines, i parlen de la romeria de la Mare de Déu de les Borges Blanques. Es tracta d'una confusió amb les Borges del Camp, al Baix Camp. També s'hi estudien els recorreguts que les processons i altres manifestacions festives fan a la ciutat de Barcelona. Es palesa que els itineraris emprats per a les celebracions de Santa Eulàlia i de la Mercè (patrones de Barcelona) són els recorreguts pels carrers històrics de la ciutat, els que van al voltant de la catedral. També trobem perfectament analitzades i representades, mitjançant els mapes fets per Adrià Botey, les ocupacions que de l'espai públic barceloní han tingut les processons de Divendres Sant, de la Cavalcada de Reis o del Corpus.

Litúrgies militants presenta les similituds entre seguicis processionals i manifestacions públiques. És en aquests capítols on trobem un buidatge més exhaustiu d'arxius i hemeroteques referents a les diverses manifestacions que ha viscut la ciutat de Barcelona a la segona meitat del segle xx. Un dels aspectes més ben tractats fa referència als usos simbòlics del centre urbà, en què els autors ens van analitzant els distints recorreguts que han tingut les mobilitzacions ciutadanes. D'espais que perden els seus privilegis, com els barris del Raval i la Ribera, d'espais recuperats tónidament, però amb contundència, com el parc de la Ciutadella, fins a arribar als espais que s'han convertit en les principals

artèries de qualsevol mobilització: el passeig de Gràcia, les places de Catalunya, Universitat, Sant Jaume i Urquinaona, els carrers Pelai i Ronda de Sant Pere... No cal dir els papers simbòlics que hi fan els edificis. A la plaça Sant Jaume, l'Ajuntament i el Palau de la Generalitat han estat i són els mereixedors de les principals manifestacions de joia i protesta. Però hi ha altres espais simbòlics que delimiten les manifestacions. És el cas, per exemple, de la multitudinària manifestació l'any 1979 a favor de l'Estatut d'Autonomia, que s'inicià a la plaça de Tetuan i finalitzà davant l'edifici del Parlament. I també és molt interessant destacar la utilització d'espais políticament desactivats, però socialment carregats de significats, com han estat els espais per on s'han desenvolupat les protestes contra l'organització armada ETA. Les manifestacions pels assassinats d'Hipercor, de Miguel Ángel Blanco o d'Ernest Lluch finalitzaren totes a la plaça Catalunya.

La llei de l'hospitalitat és un recorregut per les principals benvingudes a personatges o institucions. Des de la vinguda de Josep Tarradellas l'any 1977, les diferents recepcions a les copes obtingudes pel Barça, així com un repàs a les diverses visites borbòniques que ha tingut la ciutat de Barcelona. Incidència especial fan els autors en el casament de la infanta Cristina amb Iñaki d'Urdangarin. Pels autors, l'elecció de l'església i del recorregut nupcial va palesar que la monarquia és forana al país (tot i que els contraents estan integrats a Catalunya des de fa anys). El problema fou l'elecció de la catedral com a espai on fer les núpries (amb coincidències amb les visites sota pal·li del general Franco), així com l'elecció d'un recorregut diferent a les sinèrgies de la ciutat. Segons els autors, l'única coincidència amb la identitat de la ciutat va ser la visita a la capella de la Mercè, tot i que la població civil que hi havia representada era, en la seva majoria, figurants de la policia.

Per finalitzar *Revolta i ciutat* presenta alguns disturbis que hi ha hagut pels carrers de Barcelona, especialment en lluites obreres. Aquí ens adonem de l'ampli treball d'investigació que ha fet aquest grup de treball, amb entrevistes a protagonistes de les mobilitzacions i que aporten un punt de vista que els arxius no podrien aportar (a més, la policia no presenta informació de les manifestacions franquistes, i els diaris de l'època no n'informaven).

Per tant, una investigació molt recomanable per a tots els agents socials que utilitzen l'espai públic:

des de treballadors municipals fins a científics socials, des de dirigents polítics fins a grups festius, tenen ara un llibre de referència que els servirà per treure més partit de les seves iniciatives.

Val a dir que el grup de recerca, tot i que delimita l'estudi dels usos simbòlics de l'espai públic de Barcelona fins a l'any 2000, ha fet un esforç d'actualització dels darrers esdeveniments i ha afegit els actes més rellevants de l'any 2003, any en què les protestes contra la guerra de l'Iraq mobilitzaren la ciutat de Barcelona.

Un text encomiable, que denota que l'ha fet un grup de treball cohesionat i fet a l'aixopluc de l'Institut Català d'Antropologia. Tant de bo que l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya encomani a aquests investigadors la recerca dels usos simbòlics de l'espai en altres indrets de Catalunya.

1. Formaven part del grup de recerca, a més del coordinador, Andrés Antevi, José Luis Carol, Sandra Ezquerro, Jaume Francesa, Ester Fuster, Gerard Horta, Joan Mayans i Nadja Monnet

Publicacions IPEC - Ressenya

Carme Oriol i Josep Maria Pujol

Índex tipològic de la rondalla catalana.

Barcelona: Departament de Cultura- Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, 2003 (Materials d'Etnologia de Catalunya; 2)

Roser Pujadas Comas d'Argemir
(Universitat Rovira i Virgili)

El març de l'any 2000, gràcies al finançament del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana i de la Universitat Rovira i Virgili, Carme Oriol i Josep Maria Pujol, amb l'ajuda de tècnics i becaris, iniciaven el projecte d'investigació RondCat amb l'objectiu de localitzar, documentar i catalogar totes les rondalles catalanes que han estat recollides de testimonis orals als Països Catalans i publicades en forma de llibre, des de 1853 —any de publicació del primer recull rondallístic català, per part de Milà i Fontanals— fins a l'any 2001. Els resultats d'aquesta investigació han estat sistematitzats amb la creació d'una base de dades i ara amb la publicació de *l'Índex tipològic de la rondalla catalana*, un catàleg que esdevé una eina indispensable per poder situar la rondallística catalana en l'àmbit de la recerca rondallística internacional.

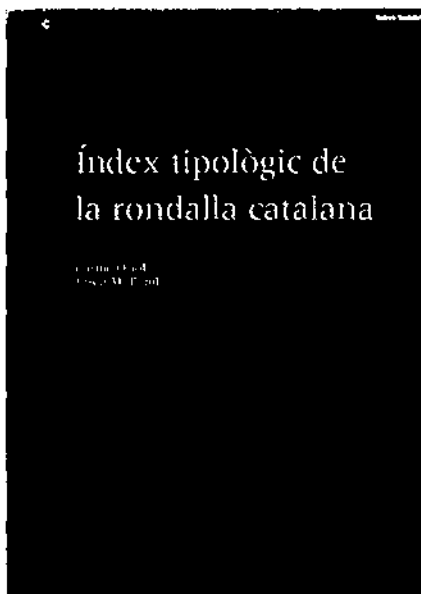
L'Índex tipològic de la rondalla catalana ha estat elaborat seguint les directrius del catàleg internacional *The Types of the Folktale*, d'Aarne i Thompson (1961), és a dir, l'índex de referència que permet que arreu del món els investigadors sàpiguen què és l'argument d'un

conte, simplement dient-ne el número de classificació. Per exemple, si citem el tipus AaTh 510A, sabem que ens parlen d'alguna de les múltiples versions i denominacions de *La Ventafoç*.

L'origen d'aquest catàleg internacional el trobem en l'interès pel comparatisme, present ja des dels primers estudis de folklore, al segle XIX. Des que Julius Krohn va dedicar-se a comparar les diverses versions de les cançons del cicle del *Kalevala*, l'escola finesa va desenvolupar el mètode historicogeogràfic, que pretenia reconstruir l'origen i la difusió dels contes, a través de la comparació de les seves diverses versions. Com que es van adonar que les rondalles creuaven fronteres i que moltes es podien trobar, amb variants, arreu d'Europa, ben aviat van veure la necessitat d'unificar la rondallística a escala internacional. Així, l'any 1910 Antti Aarne publicava un catàleg d'arguments rondallístics, que el folklorista nord-americà Stith Thompson revisaria l'any 1928 i per segona vegada el 1961. L'any 2004 apareixerà una tercera revisió del catàleg amb la direcció de Hans-Jörg Uther.

L'acceptació internacional d'aquest catàleg i alhora el fet que no és totalment exhaustiu, han provocat que, seguint la seva classificació, diversos folkloristes hagin elaborat el catàleg de les rondalles d'una cultura determinada. És el que han fet en el cas català Carme Oriol i Josep Maria Pujol amb aquest *Índex*. Gràcies a la mútua col·laboració amb Hans-Jörg Uther, aquests dos folkloristes l'han pogut fer tenint en compte les modificacions que s'incorporaran en la nova edició del catàleg del 2004.

Els precedents en la catalogació de la rondallística catalana són escassos. L'edició de 1961 de l'índex d'Aarne i Thompson va ser la primera que incorporava contes catalans, gràcies a Walter Anderson, que a principis dels anys cinquanta va conèixer la *Rondallística* de Joan Amades. Ara bé, aquesta catalogació remet només a aquesta obra del folklorista català i d'altra banda conté força errors. Posteriorment s'han fet alguns estudis sobre el tema, però tots han restat inèdits: l'any 1975, es pot dir que comença de fet la catalogació de la rondalla catalana amb la tesi doctoral de Josep Antoni Grimalt, que analitza *l'Aplec d'Alcover*. L'any 1982, en la seva tesi de llicenciatura, Josep Maria Pujol catalogava la resta dels reculls catalans, a excepció dels d'Amades. Dos anys després Carme Oriol llegia una tesi de llicenciatura dedicada a Amades. En definitiva, *l'Índex tipològic de la rondalla catalana* constitueix la primera catalogació d'ampli abast publicada de la rondallística dels Països Catalans; i no només això, sinó que garantirà una major presència internacional de la rondalla catalana,

donat que la revisió del 2004 del catàleg Aarne-Thompson inclourà remissions a tots els contes catalogats a l'*Índex*.

L'exhaustivitat en la catalogació de les rondalles, com de qualsevol dels gèneres folklòrics, es fa impossible, ja que les produccions del folklore es caracteritzen pel fet que són canviants, perquè s'adapten constantment a cada context. Els contes els reelaborem cada vegada que els expliquem. Així, els autors han optat per basar la seva catalogació en els contes recollits de testimonis orals als Països Catalans en forma de llibre i han deixat per més endavant l'inventari de les rondalles que han estat aplegades en altres tipus de publicacions, com ara revistes. D'aquesta manera, l'*Índex*, a més de la utilitat que té com a catàleg, aporta, en la bibliografia de les fonts primàries que trobem a les últimes pàgines, una llista dels reculls rondallístics catalans publicats en llibres, que ens permet valorar l'activitat de recollida de rondalles duta a terme

durant un segle i mig als Països Catalans.

La confecció d'aquest catàleg ha permès als autors extreure algunes conclusions, com ara que hi ha un nombre important de versions autòctones d'arguments que també són coneguts en d'altres països, ja que dels 4.819 registres que han obtingut a partir del buidatge de les fonts, un 42,2% (2.049) corresponen a arguments inclosos a l'índex Aarne-Thompson. Aquests, es poden agrupar en 546 tipus rondallístics, la qual cosa demostra que el patrimoni rondallístic català és molt ric. Els 2.770 contes restants no s'han recollit en aquest catàleg, perquè tenen arguments que no han estat indexats en el catàleg internacional; en futures investigacions caldrà analitzar si tenen o no variants en altres països i valorar quina és la millor manera de classificar-los.

L'*Índex tipològic de la rondalla catalana*, que apareix publicat en una edició clara i acurada, s'estructura a partir dels tipus rondallístics. Així, cada entrada està encapçalada pel número de l'índex Aarne-Thompson i el seu títol estàndard en anglès, amb la traducció al català. A continuació hi trobem el resum de l'argument i finalment les fitxes bibliogràfiques de les versions publicades d'aquell relat, ordenades segons la regió de procedència i per ordre alfabètic del cognom del recollidor.

Més enllà de donar a conèixer els resultats d'una investigació, l'interès d'aquesta obra rau en el fet d'haver situat ja la rondallística catalana en el context de la investigació internacional, amb la seva presència al catàleg Aarne-Thomp-

son de 2004, i de ser una eina útil que de ben segur facilitarà la difusió del nostre ric patrimoni rondallístic i esdevindrà un marc de referència per a les futures investigacions sobre el tema.